

PRIMA CITALIȘTE BULGARĂ DIN BUCUREȘTI

de acad. P. CONSTANTINESCU-IAȘI
Președintele Societății de Științe Istorice și Filologice

În istoria culturală și politică a Bulgariei, în epoca revoluției naționale numită „văzrajdanе“, un rol important au jucat „citaliștile“, instituții culturale înființate încă în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Pornind de la nevoile cunoașterii elementare, de la „auto-didactism“, ele devin focare puternice de ridicare nu numai culturală, ci și politică, centre de rezistență ale revoluției naționale, ale deșteptării conștiinței naționale, pregătitoare ale independenței politice și sociale.

Insemnătatea lor a fost considerată de istoricii și oamenii de stat ai Bulgariei socialiste de azi. Istoricii au consacrat culegeri speciale pentru numeroase din aceste citaliști în ultimii ani, editate cu prilejul împlinirii centenarelor lor; în 1956 pentru citaliștile din Șiștov și Șumen, anterior pentru citaliștile din Lom, Plevna, Kazanlik, Sliven, Kiustendil și altele.

În 1961 s-au împlinit o sută de ani de la înființarea unei citaliști dintr-o puternică și activă colonie bulgară de peste graniță, citaliștea din București. Orașul București, ca și alte centre din țara noastră, a jucat un rol de primul ordin în viața revoluționară a poporului bulgar¹. Mai puțin cunoscută este viața citaliștii din București, care se pare că a fost înființată în anul 1861, prin bunăvoința și munca marelui luptător revoluționar Gheorgi Sava Rakovski.

Despre istoria citaliștilor din București a scris istoricul bulgar St. Cilinghirov, consacrandu-i mai bine de 20 de pagini în lucrarea sa *Citaliștile bulgare înainte de eliberare. Contribuție la istoria Renașterii bulgare*². Se pare însă că autorul a utilizat numai presa bulgară a vremii și nu exhaustiv. De-atunci au apărut și alte studii cu privire la citaliștile bulgare și la cele din București în studiile a doi autori, Ivan Topuzov și Ivan Stoicev, care au utilizat o mare parte din materialele de arhivă referitoare la prima citaliște din București și care se păstrează astăzi în arhiva istorică a Bibliotecii naționale „Vasil

¹ Cf. P. Constantinescu-Iași, *Din activitatea lui Hristo Botev și a altor revoluționari bulgari la București*, Editura Academiei R.P.R., 1950.

² După K. Karateodorova, în „Bibliotekar“, Sofia, 1960, nr. 8—9.

2. Poate fi admis în această citaliște orice bulgar sau filobulgar, din acest oraș sau din restul țării.

4. În această citaliște se vor găsi toate ziarurile bulgare, românești și cele mai importante gazete străine; de asemenea se va constitui o bibliotecă, cât se poate mai bogată.

5. Toți membrii fondatori ai acestei citaliști sînt obligați să aducă cite o carte de studiu.

6. Nimeni nu va putea lua din citaliște ziare sau cărți.

7. Cei care nu sînt domiciliați în București vor putea vizita această citaliște, dar însoțiți de un membru și aceasta cel mult o lună.

„Conținutul statutului cuprinde întreaga organizație și structura a acestei citaliști care lua ființă. Calitatea de membru este legată de anumite obligații bănești, care limitează accesul emigranților cu prea puțină sau fără nici o avere.

Acest statut, cu toate că nu e datat, nu poate fi legat de istoria celorlalte citaliști, înființate mai tîrziu la București și care poartă alte nume: Citaliștea populară bulgară „Bratska Liubov“ (1866), „Citaliștea populară bulgară“ (1868). Numai citaliștea întemeiată în 1873 poartă același nume cu cea înființată în anul 1861, adică „Citaliștea Bulgară“, dar actul ei de întemeiere datează din 11 noiembrie 1873 și prin urmare statutul nu poate fi din luna august.

La prima vedere, data de 26 august dă naștere la o anumită nelămurire în ceea ce privește ziua înființării citaliștii din anul 1861. În corespondența publicată de ziarul „Narodnost“ nr. 20 din 3 martie 1868 se scrie că această citaliște este întemeiată „în anul 1861, iunie 20“. Iar în scrisoarea lui G. Zafirov¹, unul din membrii comitetului citaliștii, către G. S. Rakovski, aflăm că deschiderea festivă a citaliștei a avut loc la 3 septembrie (stil vechi) 1861. Astfel că în legătură cu ziua și luna înființării citaliștii apar trei date: 20 iunie, 26 august și 3 septembrie. După părerea noastră explicația este următoarea: Rakovski, care de la 1 iunie și pînă la 10 iulie 1861 a fost în România (în arhiva Rakovski vol. I, Sofia 1952, pp. 282—285), unde a vizitat cîteva orașe printre care și București, a convocat probabil la 20 iunie un grup de emigranți bulgari în fața cărora a dat ideea înființării unei citaliști bulgare, idee care a fost acceptată. Pentru înfăptuirea ei a fost însă necesară o anumită vreme în legătură cu rezolvarea unor probleme practice — găsirea unui local corespunzător, mobilarea lui, aranjarea bibliotecii, alegerea conducerii, alcătuirea statutului și altele, despre care pomenește Zafirov în scrisoarea sa. Toate acestea au fost gata la finele lui august și la începutul lui septembrie citaliștea a fost deschisă în mod oficial“.

¹ Se păstrează în arhiva istorică a Bibliotecii Kolarov, fondul nr. 1 (G. S. Rakovski), I. B. 1177.

Urmează două chitanțe-tip, care au fost eliberate membrilor pentru cotizația sau ajutorul pe care l-au dat. Prima chitanță datează din anul 1861 și are următorul text :

Nr. 37

CHITANȚA

CITALIȘTEA BULGARĂ DIN BUCUREȘTI

S-a primit de la domnul Nicolaie Puliev 160 de groși ca ajutor (una sută șase zeci).
București 25 septembrie 1861.

Casier *Petru Kutov*
Secretar *Cozma Tricicov*

(Pecete) Citaliștea Bulgară din București 1861.

Cabinet de lecture bulgare à Bucarest.

A doua chitanță (ambele se păstrează în aceeași arhivă mai sus citată) este din anul 1864, când citaliștea era în decădere, dar încă exista. Iată cuprinsul ei :

Nr. 10

CITALIȘTEA BULGARĂ

S-a primit de la Dl. Cozma Tricicov ajutorul pe anul 1863. groși cincizeci.
București 25 ianuarie 1864.

Casier

G. Zaitov.

(Pecete cu același conținut)

În conдика citaliștii din București (p. 1—3) pe 1861 a apărut un *Apel* al lui Gh. Rakovski către cititori, pe care-l reproducem așa cum a fost publicat într-un studiu mai vechi al cunoscutului istoric literar Teodorov Balan¹.

APELUL LUI RAKOVSKI

Omul e dotat de la natură să înființeze societăți ; iar viața socială formează și desăvârșește pe oameni.

(Pecete) Citaliștea Bulgară din București 1861.

Bulgari din București I

Toate popoarele care trăiesc în țări străine, ca să-și păstreze limba lor maternă și prin aceea scumpa lor naționalitate, au sau își închiriază una sau două case obștești proprii, unde, înfrumusețind și aranjând câteva camere, se adună acolo, citesc diferite ziare și cărți, în special în limba lor maternă și astfel, în afară de faptul că-și petrec vremea în mod plăcut împreună cu frații de același neam, își amintesc în fiecare zi și de patria lor dragă, de care trăiesc departe și caută să facă ceva în folosul ei, fiecare după posibilitățile lui. Asemenea locuri se numesc de obicei citaliști și sînt permise în toate părțile lumii civilizate.

¹ A. Teodorov Balan, *O mărturie despre Rakovski și despre București*, în „Bălgarska Sbirka” Sofia, 1907, XIII, nr. 7, pp. 419—421. Traducere de C. Velichi.

La București, chiar dacă locuiesc mulți bulgari, aceștia au fost lipsiți pînă acum de o asemenea operă utilă tuturor și fiecare bulgar conștient i-a simțit nevoia. Pentru a împlini o asemenea lipsă, subsemnații am hotărît să înființăm un asemenea locaș printr-o subscripție comună.

Accastă instituție va începe din capul locului de la lucruri mici și ușor de împlinit, adică :

1. Se va închiria pe 6 luni o cameră corespunzătoare care se va înfrumuseța cu obiectele casnice necesare și cu portrete bulgare vechi, ca și cu o bibliotecă bulgară.

2. Se vor lua toate ziarle bulgare și revistele contemporane ca și cîteva în limbi străine.

3. Accastă instituție va avea deocamdată un casier și un secretar.

4. Pentru fiecare bulgar intrarea va fi liberă, ca și pentru străini, dacă sint însoțiți de vreun bulgar.

5. Cu cît se va mări subscripția, cu atît se va lărge și se va înfrumuseța acest local achiziționîndu-se cele necesare.

Sint rugați toți bulgarii în inimile cărora a rămas încă o scînteie de dragoste de neam, să ajute cu stăruință la amenajarea și înfrumusețarea unei asemenea instituții făcînd-o corespunzătoare onoarei noastre naționale.

(Pecetea)

București 20 iunie 1861

(Scris de mina lui Rakovski)

G. S. Rakovski a adus 100 de exemplare din „Drumețul codrului“, ca să se vîndă în folosul citaliștii din București. Prețul 100 de sfați.

După Rakovski s-au mai scris 7211 groși de către 62 de persoane.

Unde a fost casa ce-a servit de sediu primei citaliști bulgare din București mi-a fost imposibil de stabilit. Într-o lucrare de-acum cîțiva ani¹ am putut stabili mai multe sedii ale diferitelor instituții, îndeosebi redacțiile numeroaselor periodice ce-au apărut la București în această perioadă sau locuințele unor fruntași revoluționari (Hristo Botev, Liuben Karavelov, V. Levski) — case unde s-au fixat plăci comemorative în zilele noastre, prin grija guvernului bulgar.

Pentru citaliștile următoare, amintite în studiul de față, există cîteva informații, chiar dacă nu totdeauna complete. „Citaliștea Bratsko Ljubov“ se inaugurează la 7 ianuarie 1867 într-o casă din str. Cuza Vodă ; în 1869 se pomenește de un nou sediu din strada Bavariei nr. 11, iar în 1870 în strada Sfinților nr. 54, casă pe care am putut-o identifica.

Pe aceeași stradă, la nr. 28, se afla în 1864 redacția ziarului lui Rakovski „Bădușnost“, unde mai tîrziu este menționată și redacția cunoscutului ziar bulgar „Svoboda“ (Libertatea)². N-ar fi exclus ca sediul primei citaliști bulgare să fi fost în această casă, considerînd că această stradă mai apare și în alte documente cu privire la emigratia bulgară.

¹ Din activitatea lui Hristo Botev și a altor revoluționari Bulgari la București.

² *Ibidem*, p. 62.